

Iz zapisa Andrije Ivančana (2)

U prvom dijelu objavljene građe što ju je skupio u Molvama Andrija Ivančan, u »Podravskom zborniku 75« iznijeli smo pripovijetke. Pojam pripovijetka nije uvijek precizno odijeljen od, recimo, gatke, bajke ili drugih naročito kratkih proznih kazivanja. Držeći se strogo njegovih napomena i redoslijeda građe kako ju je svrstao u svojoj rukopisnoj zbirci, mi ćemo i nadalje iznositi građu prema načinu koji je on odabrao.

Pripovetke. Bio je jedan car itd. — zove se pripovetka. Vekšinom postareši ljudi pripovedaju. Bajka je ono, kaj neje istina, a sad se zmisli. Zna se dosta pripovetki. Predi se je još i više pripovetke znalo. Priče i pripovetke znače im jedno. Večer dok se koruza trebi ili dok se trebi onda se pripoveda. Gatke. Sve su to priče.

○ Divlja dekla došla je na konak na starino. Gola s razpletenemi velike lasi. Lepa velika. Mamica so pripovedali: Ja sem bila mala (ima preko 100 let) i držala sem dete na rokaj. Mam je išla k jognju i štela jo je pretirati, ali ne štela iti. Onda je otišla na drvo i tam je popevala:

Mala pa turska

Crna mala pa turska

Više pot je znala dojtí.

○ Ve dve lete vu njejni jami na mladi petek po poldan. Prala je flake. Z vode je zišla ženska, sa glava ji je bila v jognju, samo sam šisek glave zelen kak trava. Onda se je pustila nazaj. Bila je došla do brvi. Za tem je to žensko porinolo nekej vodo. Onda se je borila, borila kej je komaj zišla vun. Jama je bila globoka (a bila je zapravo plitka o. A. I.) Onda je otišla doma, flake neje oprala. Drugi den je išla Školjaševa Virovčica o poldan drugi den k jami. Onda je i ona prala. I k nje je došla gola žena s hrptom gola i raspletena, neje mogla ropca oprati »A bože dragi pomozí, što te je podigel, nej te i ponizi«. Onda je otišla vu vodo. Stija se je pustila. Treći den je stara pak išla, al ne prala. Ali jo je vidla so, i dete na rokaj. Lepa ženska, lasi do pojasa, bela kak je sneg. Čas smo se gledale, onda je je vodo spustila. Puno pot je išla. Stari je rekel da okolu jame poženje šaša. Samo tri grma. Dok je treći pot odrezala, digla se je ženska morti tri metra visoka. Stari neje videl. Još jo je videla s kaležom v roki, svetilnicom, a zadnji pot je bila ženska glava s ribljem telom. Vidla jo je i svečami, pet dupleri v rokaj, dete jeden dopler a ona četiri. I v senjo ji je došla i rekla sedam događaje. Zadnji pot jo je potreptala po pleči tri pot i više je neje bilo.

Nadišel je

Moj Štefina je plazal na stene. Išel je na smetišče, gde šostari komačece hičo kože pobirati i na večer je postal kak glumpav, trgal si je prste, neje mogel spati i nekam je samo štel, kej nesem znala kaj začeti. Onda sem išla babi Nakosančini i ona me je vpotila: »Idi potem i zemi svinjsko blato« itd.

Coprnice i vile

Petrina je Kranjčev išel z goric i one so ga bile odnesle na jablan. I tam je spal. Kovačino Greguričevo so jeno dve lete držale. I nosile na budimski most. Dok je došla zamož, bile so je lasi na vkriž odrezale. Onda so jih v iglo napeljale i nekam v zemljo zakopale. Vrača so rekli da ji nemoro pomoči dok se te lasi ne najdo. Ili jo one puste, koje so to napravile. Jedna se je vdala i onda jo je pustila. One so se bile posvadile za mladenca. To je nje napravila Kornilica primalja.

Starec Krančev išel je po dnevnu na Kernal noge prat. On si je na noge vodo polkal, a one so se kopale, pak je nje poleval. Onda so ga tam slomotile, kaj so išli s koli po nje-ga. Dalje mu neso više nikaj štele.

Ružinka je bil vu vilovsko zdelo sel. Bila je na kupcu (sena). Bile so ga zmotale, kej ne nikaj znal. Onda so išli po seno i kadili ga, onda so ga ostavile.

Kranjčevem so vile dohađale na kopanje i tam so se z raspletenemi lasi kopale. Nikej neso govorile, samo so se kopale i odletele. Starci Krančevi so je videli, ali je ji bilo stra, pak so se zaprli, dok one neso otišle.

Svečeci i delo

Kuma Ševerigova beljila je na Ferenca Ksaveriša. Nešče je rekel: »Kej denes beljiš, denes je sveti Ferenc Ksaveriš svete Barbare joča«. Ona je rekla, da to neje nikaj, ali je v noči došel i štel jo je zagotiti.

Na Jendraševo navečerje so babe prele do dvanajst vur. Onda je k njemi došel v ižo čovek i rekel je: »Kej očete jesti, več je dvanajst vur. Je l očete suvoga ili sirovoga mesa«. Tu je bila i jena stara dekla i rekla je: »Suvoga«. Čovek je otišel, a stara dekla je rekla: »To ne bo dobro. To je sveti Jendraš. Nek mi idemo se doma i to nazrit«. One so otišle, a čovek je došel z rakom i vu nji donesel suhoga mrtveca. Gledel je trage i čudil se je: »Kak to, sim petalo, tam prstalo.« Onda je rekel onem koje so ostale

doma: »Srečne ste, kej je med vami bila i stara dekla, a vi bi drugač znale kak se na Jendraševo prede«. I otišel je.

Žene so prele pred Lucijino. Onda jena veli: »Idemo doma, ne bomo više prele, zutra je sveta Lucija«. Na to veli druga: »O, dok Luca dokluca, zatoga ja napredem puno vreteno«. Ali je Luca došla s košarjom i donesla puno košarjo vreten. I rekla je: »Prelje, ako mi za jeno vuro ne napredete te se vretene, onda bote znale kak se prede na Lucijinsko navečerje«. I otišla je. Onda se je setila jena žena i na sako vreteno so malo namotale. Dok je Lucija došla rekla je: »Srečne ste, kej se je med vami našla tak pametna ženska, drugač bi vi znale, kak se prede na Lucijinsko navečerje«. I nestalo je je.

VJEROVANJA

Postanak i opstanak svijeta

Bog je stvoril onak, kak vera navuča. Zemljo drže anđeli onak kak i v mesecu dva drže. Zvezde so naše svetiljke, kak koj vmerje onda njegova zvezda opane. Nebo je ono kej se vidi i neda se prebiti. Na njem so nebeski stanovniki, a zvezde po njem hode. Kosci sadajo, kok se baš kosit ide. Zemlja je ravna. Strela more biti jognjena a i vodena. To Fašenjek zapoveda svetom Iliji da zgađa. Ilija se vozi na jognjene koli. Pucati najviše oče kre Ilije, samo on ne zna za svojega goda. Da zna za god, on bi preveč pucal. I ljude je Bog stvoril. Predi je bilo sila jake ljudev. Strašno jake, kej je jeden sam mogel drevnoga pluga vleči. I otkopali so kost čovečjo meter žmeko. Mala zvezda je staroga čoveka, dogorjava.

Kakve snage ima u svijetu

Mesec privlači i onda se sakej senja. More nešče i s kreveta ziti, a ne zna gde je. Veter more opunoti i postane nesvesten, pomete mu se pamet. Sproglja je nekekej čurka, pak vodo vu se vleče. Pusti se v Dravo ili kam bilo, onda vodo vleče. I dok vode navleče, onda dela oblake. Ako je vu nji veše zelenoga, bu trave, žutoga, bu kruha, crlenoga, bo vina. More i ribe popiti i hitati z oblaka, a mogla bi i čoveka popiti. Dok se kmiči, onda dojde nekakov starec, koj se zove mrak. Po njem oče čoveka glava boleti. Ako koga šupi, mam se pozna pet prstov. Ako čovek raskrit legne, onda ga včekne, kej meso pocrne.

Krva vidi sakve nevidljive stvari i da bi jo čovek dok legne prekoračil predi neg

zdene, onda bi i on te stvari videl. Tak delajo babe, kej moro nevidljivo dojt i kravi mleko zeti. Da bi se vudaralo na lastavico, ona bi podletela pod kravo i krava bi imala krvavo mleko. Saka vrst životinj ima svoje-ga gazdo, a sv. Gregur je na semi njemi. Dok mladince otide v goručo peč, a ne zgori nego vun zide, onda ono njegovo perje spukati i k sebi spraviti. Onda je on siguran od sakakve vatre, makar kuglje padajo ka dežd. Njega nijena ne predere.

Čovek more stati na nekekvu biljko, da ne zna doma dojt, dok neka s te trave ne zide na drugo mesto. Na Đurđevo predi nek sonce zijde, coprnice obrezavaju stopa i od toga delajo vračitvo. Paprotovo seme, ako se zeme mam dok pod polnočkom ocvete, onda čovek čuje kak se kokoši spominjajo i krave i sakave druge životinje. Ima trave kojoj ako čovek ima pri sebi, nemre ga nišče streljiti, kad ne će puška pući.

Ako se čovek napije s štblja (z prnada), onda mu se more pamet zmesi. Na lonec se nadide i nekej napravi.

Kakovu snagu imadu neki ljudi

Vrači i vračilje vodo prelevajo i voglen-ce hičo-vrače od vurokov i ako nešče na nekej nadide. Coprnice čoveka sakam nose, a on doma leži kak drevan. Znado čoveka zmotati kej nekej ne zna. Vile ido v oblaku. Očo zeti malo dete koje ceka, otkojiti ga i zeti med sebe. Moro dati čoveku jakost. Očo konje jašiti po noći i grive im spleto. Čarobnjaki moro mleko zeti i čoveka začarati, kej nikej ne vidi i onda moro se pokrasti. I cucke opčarajo kej ne lajo. V hiži so a ne ih videti.

Zločestomu čoveku vrag kožo sleče i vu njo se obleče. Onda ga njegovo društvo vidi i zakljinja se: »Nej sem vraži, ače ga ja nesem videl«. Po tom vrag se više dobiva? Ako je nešče kriv vmrl, onda se klati tak dogo, dok ga nešče ne zapita: »Saki duh Boga falji, ja ga faljim, je li ga faljiš ti?« On onda odgovori: »Zasad ga faljim, ali to i to napravi onda me više nema.« (Primjer) Mati je dohađala g detetu, koje je ostalo v kimpetu i daval mu je cekati. (Primjer) Jeden čovek je z ritjom novce zaprl: »S tem klučom ja zapiram novce, s tem klučom se i otpro«. To je čul samo sluga i dok je čovek vmrl, on ga je zel i vudril mu z ritjom po onom mestu poda, gde so novci bili zakopani. I znel je novce. On je štel još za života otkopati, ali je tam našel voglenje mesto penez.

Stvorovi kao ljudi

Mračnjak, vila. Mura (mora) ceka na cecku. To je ženska, a odvrne se tak da se na oblaku nariše peterovogel i to se zove mura. To se ona srami da se za njo zna i otide. Deco najrašji ceka. Smrt je žena s kosom. Same kosti bez mesa. Dok smrt dojde, betežnik se prestraši i pobledi, po tom ga znoj obide i izdehne. Majka Gašparova so jo vidli: »Oto, tu je za tramom. Eto ide, sad je kraj«. »A što ide?« »Smrt, ima koso v rokaj«. Jeden se je grozil da ji bo noge okrenol ali se neje mogel ni maknoti z mesta. Divlje dekle predi so hodale po šumaj i po žiti. Imale so lasi raspletene i lepo so popevale. Konjari so je vidli. Oni so se v šumi greli, najempot je došla divlja dekla, ništ neje govorila, samo se je grela. Dok se je vgrela, onda je otišla. Ima i sođenice. Dok se dete rodi i kakov je njezin den, tak je i onomu detetu: dobro ili zlo.

Nemani i nakaze

Pozoj. Negda je bil opal z velikom plohom vu vrbiko na Dravi. To so vidli zlatari, dok so zlato vadili. Strašno je velik, kak krava, samo se je kotural. Nalik je somu, a lampe ima kak vol. Zlatari so mu komaj vušli. Onda se dogo neje nišče ufal vu vrbiko, kad on sakej živoga zadavi. S njem opadne toča i veliko zlo. Potli se je nekam otkltil.

Pesoglavci imali so jeno joko na čelu. Jeli so samo ženske cecke sirove. Deli so je samo pod rit i malo stopili. Negda je bil rat. Si so bili otišli samo je jeden ostal. On je vikal: »Odi Maro, Kato, otišel je kurva pesoglavac«. S tem je štel tobože vkaniti i dova-biti da je bo vgepil. Ali sve se neje dal, onda je moral poginoti od glada. Našli so ga na Lukičinom gnoju. Majka Gašparova so ga išli gledet.

Drugi svijet

Ko vmerje otide v nebo ili v pekel. Jeden čovek je išel v pekel. I vrnol se je. Jedna žena vidla je svetlo Bože i dok so jo pitali da li bi štela ostati na životu, kad ima dete, ona im je rekla: »Ja sem moje preplula, muke pretrpela, vidla sem svetlo bože koje me čeka. Tam je lepota, da se ni za dete ne bi vrnola.«

Gatanje

Gatanje po prirodnim pojavama.

1. Ako nebo prokrvari, onda se nadamo rata ili pomora. Ako sonce greje, a dežd curi onda bodo ciganski svati. Repača rata nazvešća. Kam je z repom okrenjena, onod je rat. Ako zvezda opane, onda se je nečij život zvršil. Od Lucije do Božića ima dvanaest dnevov. Kakvo je koj den vreme takvo bo po meseci novo leto. Onda četrdeset mučenikov, dežd četrdeset dnevov. Ako na Tri kralja dežd pada onda bo puno vina. I ako ima vode, kej se vrapci kopljo. Na Veliki četrtek se tikve i šefi sade, kaj se bolje vežo. Ako na Medardovo dežd pada, onda bo četrdeset dnevov.

2. Ako se čoveku štuca, onda ga nešče naspominja. Ako v desnom vuvu zazvoni, onda so to zločesti glasi, ako v levom, dobri. Dok žlica z rok opane, nešče je v rodu gladen. Veli se: »Ako v riti srbi, onda bo v peklju pijac«. Dok se dete rodi, ako vuto hižo prvi dojde gospon, onda i to dete bo gospon. Ako desno joko srbi boš videl onoga koga nesi zdavnja videl. Ako žena kumuje drugi ženi dok je noseča, onda bo dete ili vmrlo ili bo betežno navek. Ako noseča žena nekej zažele i vu tom se dodirne prstom svojega tela, tam bu dete baš ono stvar imalo (pjega kak murva, grozd itd.) Mladenec, koj predi zaspi, predi merje.

3. Od koj se kraj mačka liže, odonod bo veter pihal. Ako dogo cucek zavija, oče jogenj biti. Isto tako, ako zajec po selu prebeži. Ako kokoši ido brzo na sed, drugi den bo lepo vreme. Dok se goske i race jako pero, do dežda. Ako kokoš snese malo jajce, bo nesreća pri hiži. Isto ako kokoš popeva kak pevec. Dok smrtnjak (ćuk o. A. I.) gosto viče, nešče bo vumrl. Ako maček pota preteče, ne bo sreče. Ako sraka rebeti, boš nekakve glase čul (list). Ako pevec pod gankom popeva, stranske bo došel. Ako čovek srečne prvo žensko, dok ide na pijac s kravom, onda nebo srečen. Dimnjakara sresti i pun škafor vode je sreča.

Tork i petek ne dobro počimati delo, to so nesrečni dnevi. V soboto ne dobro presti, Marijin je den. Od Božića do Trev kraljev ne dobro presti, jer bi jim (Trem kraljem) se večerja natepla. Mlado nedeljo i na svečec ne dobro presti, v noči bi se sam kolovrat okretal. (Priča o preljami koje so prele na Jendraševo i Lucijino i o pralji koja je beljila na Ferencu Ksaveriša).

Ako jako pređa puca, nešče jo vrekne. Ide se voda prelevat. S tom se vodom nao-

pak vmiva i prska po pređi. Ako ranjice struže onda ide dežd dok se venča.

Ak se vrata na hiži otpro, dojdo prijete-li.

Jogenj senjati je krađa a ribe briga.

Bajanje

Kod vurokov se voda preleva i vu njo se voglenci hičo. Isto, ako nešče dobi na vetru. To delajo vračilje. One so znale i ovak napotiti: »Idi potem, zemi svinjsko blato i doma s kokošinjaka smetje i s tem nakadi«. Dok živoga vogleca hiče vu vodu govori: »Neznajoč došlo, neznajoč otišlo«. Ako je pak vrečeno onda: »Vurok sedi na poceku, vuročica pod pocekom. Kej vurok napravi, vuročica raspravi«. Vurok bi bil nekakov čovek.

Vračke (čarolije)

Koje so žene štele, da jim kokoši jako neso, one so plota stepale, dok so išle od polnočke, da tak jako jajca bočo. Išle so i v peč žerjavko trusit, da tak jajca lete. Mnogo toga ima prigodom Božića. Dok ide toča na dvor se hiti sekira i ogrebljica, zato da prestane toča. Ogreblicica kruh brani, a sekira jogenj naznačuje. Da grom ne vudri žgo se macice na Cvetnicu posvečene. Ako bi nešče štel nekoga sprostiti, kupi se novogona lonca, v njega dene mleko, proso i hajdino. I tak ide okolo zdenca prosipava se skupa i govori: »Kak je belo mleko, tak je bil dekli bel, a kak je zrnje drobno, tak ja nje povoljen bil, a kak hajdina pada (ona je najteža — o. A. I.) tak ja nje na srce opal«. Da bodo moška deca, dok se ide na venčanje kraj vode veli se: »Tu so sami karasi, a samo je jena belka«. A dok se dojde v cirkvo, ako bo imala deklo, da bo lepa: »Si so sveci lepi, a Marija je nejlepša«. Sveča i ropčec vu kojem se drži sveča, kojom sveti dever pred oltarom mladencom, nje treba dati v žep dok se ide k sudu, onda bo pravdo dobil. Ako se dete mrtvo rodi pak mu se ročica odreže i vu njo dene sveča s kojom se je svetilo mladencom, more se iti sakam, a da ga nišče ne vidi. Roka je došla na svet, a neje nigdar nikoga videla. Dok se ide na venčanje mlada mladoženji čez lajbec ropca prepelja i nosa mu obriše, tobož da bo jakša od njega (a njezino Bareno baš je nos zsrbel, pak je brže sebe obrisala i mladoženja je ostal jakši). Obrezavajo se stopi i s tem se nekej dela, kej se kravi mleko zeme. Krave dok ido prvi pot na pašo

onda se na potna vrata dene žerjavka i kra-
ve preko nje predo, da jim nišče mleko ne
zeme. Ako nema položaja, onda se pevec do-
nese v hižo i napaja se ga z rakijom i rani
s kolači, kej kokoši bodo mirno sedele. Onda
je pevec položaj. Na Fašnjek se mora zakla-
ti crna kokoš i ž njezinom kroljom namaže
se obežgano kocenje. To se onda nameče
po kokuruzaj i prosu za strašila. Pod pol-
nočkom dekle sejo s prosom i s hrži po
svetelnici i govore: »Proso sejem, prosili me,
hrž sejem za menom hrzali«. Da deca moška
bodo, dene si žena dok s čovekom spi škri-
ljaka na glavo ili torbo preko pleč. Ako
imajo zobe zaprte onda bo moško, ako so
otprti, onda je dekla. Dok se žene moževe
robače nametale v beljilo, onda so jim ro-
kave v križ nametale, da jem tobož bodo
roke tak svezane. Ako je koj čovek zločest,
a vmrl je čovek koj je nosil isto ime, onda
je žena išla mrtvomu, pak mu je konec tri-
pot prevlekla pod noge, te konec zamotala i
svojemu možu negdi všila. I onda je bil do-
ber.

Sveci. Crkvene stvari

Na Ivanje novci cveto. Mora se božični
stolnjak prestrti, pa on jogenj dok sikne i
onda novci na njega opano. Mora se biti
vmit. Ako se na Telovo vtrgne grančica s
grane kojom se pot okiti kad ide prešencija
i onda ftekne na vrtu med zelje, nebo mrav-
ljic. Ostija vuzmena nameče se v čmelinjak,
da se včuva od tuđe čmele. Ako je ženska
imala nezakonito dete onda ne sme v cirkvo,
kad jo svečenik ne dopelja. Onda se ona
nečujno prime nekojemu muškarcu za ka-
put i on jo dopelja. Ali te moškarec mora
vmreti.

Ako je nešče začaran ili je zagrešil pak
dotere gotovo do ludila onda ga kade s
tamjanom i vežo štolom. Dok se ide k pol-
nočki v svetilnice hičo žene žito i dok ido
nazaj zemo ga i s tem čupe kade, da bo više
mleka. Onda zemo iglo, razbelje jo na jog-
nju i na cedilu naprave š njom tri rupe. Na
Đurđevo te čupe koturajo po međaj. Mož
je štolom zadržal mrtvo ženo dok je detetu
dohađala.